

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 5

Засновано у 2015 році

Рівне – 2017

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 5 / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2017. – 290 с.

До збірника увійшли наукові праці, здійснені у галузі теорії і методики виховання. Статті спрямовані на багатоаспектне висвітлення основних напрямів, сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховного процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступники головного редактора: **Гринькова Надія Михайлівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, Академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, Учений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Коберник О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, доктор габілітований, професор звичайний Вищої школи інформатики і прикладних наук (м. Лодзь, Республіка Польща).

Члени редколегії:

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної, навчально-методичної роботи та гуманітарної політики Рівненського державного гуманітарного університету;

Карпенчук С. Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Ламанаускас В., доктор соціологічних наук, професор, директор науково-методичного Центру «Scientia Educologica», професор Шяуляйського університету (м. Шяуляй, Литовська Республіка);

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Малолєпши Елігіуш, др. хаб., професор, декан педагогічного факультету Академії імені Яна Длугоша в Ченстохові;

Пелєх Л. Р., доктор педагогічних наук, професор, зав кафедри міжкультурної комунікації та історії світової літератури Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелєх Ю. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Потапчук Т. В., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;

Стоклоса К., доктор наук, професор, Інститут Зигмунд-Неуман (Дрезден, ФРН);

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету;

Шмид К., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри історії і теорії виховання Жешувського університету (м. Жешув, Республіка Польща);

Шугасва Л. М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Яшук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Бісовецька Л. А. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методик початкового навчання РДГУ;

Сойчук Р. Л., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Наказом МОН України № 515 від 16.05.2016 р.

Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України (галузі науки – педагогічні).

Упорядники: **проф. Петренко О.Б., доц. Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ.**

Рецензент: **Коляда Н. М.** – доктор педагогічних наук, професор; завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №6 від 25 травня 2017 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017

ЗМІСТ

Пустовіт Г. П. Ставлення дитини до природи як домінанта формування екологічної вихованості учнів у позашкільних навчальних закладах	7
Павелків Р. В. Психологічні особливості рефлексії у структурній організації особистості	20
Петренко О. Б., Пелех Ю. В., Пелех Л. Р. Інноваційне управління вищими навчальними закладами: теоретичний аналіз проблеми	31
Jaroslav Jagiela. Tratsactional analysis – educational applications	41
Карпенчук С. Г., Іванюк-Семенюк Л. Ю. Педагогічний закон у контексті історії розвитку науково-педагогічної думки	51
Лісова С. В. Педагогічна креативність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах розвитку інноваційної освіти	65
Потапчук Т. В. Відповідальність як наукова проблема	75
Яцук І. П. Шкільна бібліотека у структурі загальноосвітнього навчального закладу	86
Кіндрат В. К., Литвиненко С. А., Кіндрат Н. П. Проблема національно-патріотичного виховання студентів спеціальності «фізичне виховання» у Рівненському державному гуманітарному університеті	95
Боровець О. В., Демчук М. В. Особливості формування соціальної компетентності молодших школярів	109
Бричок Б. П. Природовідповідна освіта – вимога сьогодення	115
Гудовсек О. А. Проблема підготовки учителів образотворчого мистецтва в Україні: стан дослідженості	120
Дупак Н. В. Проектування змісту професійної освіти у сучасний період розвитку суспільства	130

Казанішена Н. В. Організація освітньо-виховної роботи на екологічній стежці «Сатанівська перлина»	139
Кіндрат П. В., Кіндрат В. К., Семенович С. В. Упровадження національної стратегії з оздоровчої рухової активності: нормативні аспекти.	147
Панчук А. П., Панчук І. В. Туристична індустрія України.....	154
Петренко С. В. Активні форми навчання у вищій школі: актуалізація інноваційного досвіду США	161
Сойчук Р. Л. Методи виховання національного самоствердження в учнівської молоді	172
Стельмашук Ж. Г. Освітньо-виховний простір сільської школи як чинник національно-патріотичного виховання учнів.....	183
Сяська Н. А. Виховання інформаційної культури під час вивчення елементів стохастики у курсі математики основної школи	194
Федоришин О. П. Collaborative learning and its influence on the development and formation of students' social skills	200
Ціпан Т. С., Гоголь В. А. Учнівське самоврядування як чинник формування акмеологічного простору школи	207
Кислюк О. О., Кислюк П. В. Застосування комп'ютерних технологій у роботі класного керівника	218
Регула Т. А., Михальчук Т. М., Береговська Н. О. Шкільний сайт як засіб організації національно-патріотичного виховання учнівської молоді	225

Доробки молодих науковців

Баліка Л. М. Використання інформаційних технологій у роботі шкільної бібліотеки	233
Дем'янюк І. В. Т. Д. Дем'янюк про формування сучасної парадигми науково-методичної роботи з педагогами	241
Дуброва А. С. Застосування комп'ютерних технологій, а саме методу проєктів у системі інтенсивного вивчення іноземних мов	252

Осипчук О. П. Психолого-педагогічні засади розуміння й усвідомлення моральних норм та вимог учнями молодшого шкільного віку.....	258
Тимощук А. А. Формування творчої особистості школяра у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського.....	265
Федорук О. М. Використання інформаційних технологій у професійній підготовці документознавця	272
Шпичак І. П. Інноваційні форми соціального виховання дітей (20-ті роки ХХ ст.): пошуки, реалії, перспективи.....	279
Відомості про авторів	288

Описана роль библиотеки, как специализированного подразделения традиционной школьной библиотеки, что обеспечивает комплексный характер информационного обслуживания учащихся и педагогов. Выделены функции школьного библиотекаря, роль которого в информационно насыщенной среде значительно возрастает.

Ключевые слова: библиотека, школьная библиотека, функции школьной библиотеки, медиатека, функции библиотекаря.

Summary. The paper is devoted to the problem of analysis of the categorical terms “library”, “school library”. Attention is focused on objectives and activities of the school library and its role in training and educating the younger generation.

It was found that the library meets the requirements of the educational process in all its levels, provides systematic, targeted assistance to students in learning knowledge of the subjects, raising the creative reader. The functions of school library, namely informational, educational, cultural, educational, cognitive and intellectual functions, which include the most complete information support of the educational process are pointed out. The essence of information function in shaping the intellectual abilities of pupils, promoting their self, acquiring and deepening knowledge.

The role of the library as a specialized unit of the traditional school library, which provides information services complex nature of students and teachers, helps to improve and ensure high quality of the educational process, information and technical assistance to pupils and teachers in learning the basics of information culture and through quality library and information provision by means of new technologies closer to the level of training of European and international standards is clarified. School librarian functions, whose role in the information-saturated environment increases significantly are singled.

Key words: library, school library, functions of school library, media-library, librarian functions.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2017

В. К. Кіндрат, С. А. Литвиненко, Н. П. Кіндрат

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ» У РІВНЕНЬСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Анотація. В статті висвітлено питання патріотичного виховання студентів спеціальності «Фізичне виховання» в Рівненському державному гуманітарному університеті. Актуальність зумовлена доволі низьким рівнем патріотизму серед студентської молоді України. Завдання

дослідження передбачали: аналіз змістовного навантаження термінів: «нація», «етнос», «ментальність», «духовність», «патріотизм»; визначення механізму формування національної свідомості у студентів; проведення аналізу патріотичного виховання студентів РДГУ.

Сила і ефективність патріотичного виховання визначається тим, наскільки глибоко ідея Батьківщини проникає в духовний світ студента в період його мужніння як людини і громадянина, наскільки глибоко він бачить світ і самого себе очима патріота. Діалектична єдність трьох компонентів патріотизму: знання – переживання – вчинки і визначає глибину цього почуття.

Ключові слова: патріотичне виховання, студентська молодь, фізичне виховання.

Постановка проблеми. Майбутнє кожної держави значною мірою залежить від того, наскільки успішно вона може визначити свої цілі та пріоритети, усвідомити свої інтереси та наскільки вірно поєднуюватимуться національні інтереси самої держави з інтересами її громадян, а також – наскільки пересічні громадяни й еліта зможуть порозумітися і якою мірою зможуть консолідуватися навколо ідеї державотворення.

Дані соціологічних досліджень засвідчують, що попри епізодичні масові патріотичні зрушення населення України, рівень патріотизму українських громадян є недостатньо високим. За даними опитування проведеного Українським центром економічних та політичних досліджень О. Разумкова, на запитання «Чи вважаєте Ви себе патріотом України?» – 44,2 % респондентів відповіли «так», 35,6 % «скоріше так», 9,7 % «скоріше ні», 4,3 % «ні», 6,2 % «важко відповісти» [1].

Згідно з результатами соціологічного опитування, що проводилося Центром соціальних досліджень «Софія», 40% українців хотіли б виїхати за кордон. Ще кожен шостий громадянин України бажає емігрувати назавжди. Кожен десятий опитаний зовсім не пишається своїм громадянством, «скоріше не пишається» – і того більше – 17,2%.

Неоднозначним виявилось ставлення українців і до Дня незалежності. Згідно з соціологічними опитуваннями, що проводилися Центром Разумкова, великим святом цей день вважають лише 16% українців, звичайним святом – 44% українців, звичайним вихідним днем – 31% співвітчизників [3].

Виокремивши з цієї статистики студентство, за даними Державного інституту розвитку сім'ї та молоді майже 30 % українських студентів планують назавжди залишити Україну після навчання, а ще 25% хотіли б поїхати на заробітки за кордон [4]. Хоча ці прагнення швидше зумовлені не стільки відсутністю патріотичних почуттів, скільки неможливістю в повній мірі реалізувати свій потенціал, працевлаштуватися за спеціальністю і мати достатній рівень матеріального благополуччя на Батьківщині.

У цих умовах постає необхідність розв'язання на державному рівні найгостріших проблем, пов'язаних з вихованням патріотизму та

формування національної ментальності населення України як основи консолідації суспільства і зміцнення держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні, психологічні та соціально-педагогічні особливості патріотичного виховання в навчальних закладах розглядаються в працях І. Беха, М. Боришевського, М. Євтуха, І. Зязюна, О. Савченко, К. Чорної, Л. Чупрій та ін. Окремі фрагменти громадянського виховання у фізичному вихованні розглядаються в працях В. Бальсевича, М. Визитей, З. Небесної, В. Ситолярова, М. Станькіна, А. Панчука та деяких інших авторів. Проте більша частина праць присвячена виховання патріотизму у дошкільних закладах та загальноосвітніх школах, а праць щодо виховання патріотизму у студентів у вищих навчальних закладах майже немає.

Цілеспрямовані наукові дослідження і методичні розвідки видатних педагогів України (В. Андрушенка, І. Беха, М. Боришевського, М. Євтуха, І. Зязюна, П. Ігнатенка, О. Сухомлинської, К. Чорної) підкреслюють, що національно свідомою особистість формується тільки за умови комплексного впливу розумової, фізичної, моральної, трудової, екологічної та інших складових виховання, коли вони інтегруються у національну свідомість на значно вищому рівні гуманістично спрямованого, героїко-патріотичного, національно-цілісного, політико-державницького формування молоді.

Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодшому поколінню соціального досвіду, багатств духовної культури народу, його соціальної ментальності, своєрідності світогляду. На цій основі формуються особистісні риси громадянина-патріота України, які включають в себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту. Саме тому національна спроможність освіти, наголошується в Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), – полягає у невіддільності національного ґрунту, її органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу.

Однак сьогодні, в умовах затьяжної економічної кризи, спотвореного переходу до ринкових відносин відбувається інтенсивний процес соціальної і моральної деградації значної частини студентської молоді. Це зумовлено тим, що, по-перше, з ліквідацією уніфікованих молодіжних організацій, які займалися ідейним вихованням молоді в колишньому СРСР, новотворені молодіжні організації за 21 рік незалежності України за браком кваліфікованих педагогічних кадрів та слабкої матеріальної бази так і не спромоглися охопити широкий загал підростаючого покоління. У результаті цього у соціальній освіті утворився ідеологічний вакуум, який є однією з причин втрати інтересу до чесної праці, знецінення духовних ідеалів, набуття комплексу меншовартості, притуплення природних потреб дітей у пізнанні і творчості, що в цілому тенденційно орієнтує підростаюче

покоління на звуження свого духовного світу до поля цінностей, спрямованих на потребу особи, а не суспільства, нації, України.

По-друге, чинні законодавчі акти, зокрема Конституція України, закон «Про освіту», забороняють здійснювати виховання молоді у душі політики будь-якої партії чи громадсько-політичної організації в галузі національної освіти і виховання. Це природно і цілком виправдано. Але у свідомості значної частини педагогів сталася підміна понять: справедливо відкинувши партійно-класове виховання, вони разом з ним відкинули і ідейно-ціннісне, національне, моральне, політично-державницьке виховання молоді в умовах становлення держави Україна. Таким чином, у сьогоденній освіті відбувається процес «збагачення розуму при зубожінні душі» (В. Сухомлинський), бо лише за допомогою епізодичних виховних заходів та програмових занять українознавства (які, безсумнівно, сприяють формуванню поглядів, переконань, ідеалів) національно спрямованої особистості не виховаєш. Для цього необхідно, щоб у кожному навчальному закладі функціонувала чітка система національного, ідейно-ціннісного, патріотичного, державницького формування підростаючого покоління.

Мета дослідження – здійснити аналіз патріотичного виховання студентів спеціальності «Фізичне виховання» в РДГУ.

Методи дослідження: аналіз, синтез та узагальнення літературних джерел і власного досвіду з даного напрямку.

Сучасний розвиток освіти потребує встановити взаємозалежність між певними процесами виховання, надати їм об'єктивну оцінку та творчо застосовувати їх у педагогічній діяльності. Необхідність посилення ролі національного виховання серед студентства у вищому навчальному закладі на основі предмету «Фізичне виховання» та інтеграції навчальних предметів і зумовили вибір теми даної роботи.

Перш за все, яке ж смислове навантаження ми вкладаємо в терміни «нація», «етнос», «ментальність», «духовність», «патріотизм»?

Український дослідник-етнограф академік С. Рудницький відзначав, що «нація (самостійний нарід) – це одна з відмін породи «чоловік» (*Homo sapiens*)», а національні почуття, тобто любов і прив'язаність до свого народу і своєї Батьківщини, прагнуть «до вдержання цієї відміни людської породи, що зветься народом, до здобуття її optimum існування» [5, с. 278]. Отже, беззаперечним є те, що найпершою потребою будь-якого національного колективу як етносу є така сама потреба, що і у всякої іншої істоти на землі: зберегти своє життя, забезпечити його розвиток, передати спадщину у наступні покоління. Оскільки етнос – це форма спільної життєдіяльності індивідів на конкретній території, то етнонаціональний розвиток людини в такому контексті полягає у безкінечному природно-історичному процесі олюднювання особистості та середовища її існування.

Генетично сформовані, підтримані й примножені вихованням, усвідомлені й закріплені в національному інстинкті самовиживання, національна свідомість, національна ментальність і національні почуття

допомагають особі й національному загалові в цілому мобілізувати свої внутрішні фізичні й духовні сили у боротьбі за своє природне і суспільне виживання.

Національна свідомість – це найвищий критерій, за допомогою якого оцінюється рівень суспільного життя. З одного боку, він характеризується такими загальнолюдськими цінностями як добро, співчуття, здатність сприйняти іншу людину як рівноправного громадянина Землі. З іншого – це відчуття й усвідомлення власної гідності і гордості за приналежність до своєї нації.

Ментальність – це колективний, відносно сталий спосіб мислення, в основі якого лежить набір самоочевидностей для представників соціальної спільноти. Ментальність є явищем розумового порядку і не є ідентичним суспільній свідомості, а характеризує лише специфіку цієї свідомості відносно суспільної свідомості інших великих груп людей, таких як етнос, нація, соціальна верства.

Сутність менталітету міститься в когнітивній сфері й артикулюється через дослідження існуючого *егрегору* конкретної соціальної спільноти, під яким ми розуміємо *пульсуюче силове поле*. Оскільки таке поле виникає на основі мисленневих процесів людини, його цілком можна розглядати як мислячий ефір. В егрегорі ми маємо момент синтезування фізичного і духовного або феноменального і ноуменального світів в специфічний матеріал, з якого виникає соціальний світ [6, с.14].

Етнічна ментальність – це детермінанта без свідомого смислоутворення конкретного соціуму, що характеризується культурною ізоморфністю спільнот та соціальної системи, до якої вони належать.

Національна ментальність, на противагу етнічній ментальності, характеризується усвідомленням соціальною спільнотою своїх базових властивостей, як таких, що відрізняються від властивостей інших соціальних спільнот.

Ментальність включає в себе і ментальні настанови, які пропонуються референтними групами, й особистостями для засвоєння конкретним індивідом уявлень-тлумачень світу, сенсів життя, цінностей і норм поведінки, оперативного оснащення діяльностей. Вони є регламентами, які, існуючи навіть у неусвідомленому вигляді, починають впливати на детермінацію діяльності і поведінки індивідів певної історичної доби і культури, задаючи напрямок і межі буття.

Духовність породжується соціумом протягом довгого історико-культурного буття на різних територіальних локусах; вбирає в себе соціальний досвід спільноти у вигляді шаблонів діяльності, стереотипів поведінки та тлумачення явищ світу; виконує функцію образу світу, який слугує конкретному індивіду для орієнтації в реальному світі. Ззовні духовність існує та пропонується для засвоєння окремим індивідом у вигляді народної звичаєвості, міфології, групових традицій і вірувань; важко поступається новаціям, що проявляється у збереженні певного інваріанту протягом тривалих історичних періодів існування соціуму чи групи.

Духовність має, на наш погляд, три щабелі розвитку: базовий (фундаментальний, досвідний), рефлексивний (світоглядний, свідомісний, ідеологічний, концептуальний), непередбачуваний (спонтанний, холістичний, ірраціональний, проактивний, гетеростатичний, трансцендатний). Становлення духовної культури розпочинається з базової частини, яка виступає в якості фундаментальної, а продовжується рефлексивною частиною, яка виступає в якості адаптивної і твориться в результаті соціалізації індивіда (в нашому випадку – студента).

Для нашого дослідження саме рефлексивна частина духовності має значення для виховання патріотизму у студентів вузу.

Еволюціоністи стверджують, що ментальні властивості, які лежать в основі виживання етнічних спільнот у їх битві за життя, генетично утверджуються та успадковуються наступними поколіннями індивідів. Зокрема, така ментальна ознака як патріотизм розглядається еволюціоністами як відповідник інстинкту самозбереження.

Смислове ж навантаження терміну «патріотизм», на нашу думку, на філософському рівні відображає систему поглядів народу на природу і суспільство; на масово-побутовому рівні виражає успадковану і культивовану в народі любов до всього свого рідного (мова, культура, традиції тощо); на раціонально-суспільному рівні являє буття народу в часі, самоусвідомлення і самоутвердження себе як етносу серед інших народів світу і співпраця з ними; на особистісному рівні сповідує почуття любові і відповідальності за долю свого народу, свідому постановку інтересів суспільства вище за власні.

Звідси, в основі ментальних параметрів певної соціальної системи лежить конкретний генокод соціуму, інформація в якому постійно змінюється, корелюючи із розвитком суспільства, та успадковується його новими членами. Тут доцільне прислів'я: «Що посієш – те й пожнеш».

Генокод народу – це процес спадкової передачі суспільної, а, отже, і ментальної інформації, яка включає в себе антропологічні, етнічні, расові та інші ознаки суспільства. Генокод народу виражається у мові, міфах, мистецтві, моральних принципах та засвоюється особистістю в процесі соціалізації в конкретному соціумі.

Індивіду, який не ототожнює себе з конкретною соціальною групою, загрожує положення особи без власного «прикоріння», що корелює із особистістю без соціальних смислів, моралі, світогляду. Адже світосприймання людини розвивається на конкретному культурному базисі і багато в чому визначається останнім.

Формування світогляду значною мірою залежить і від панівної ідеології даного суспільства і від усвідомлення провідних ідей основ наук (пізнаваність світу, взаєморозвиток і обумовленість явищ, можливість і закономірна необхідність перетворення навколишнього світу людиною; боротьба за свободу і незалежність своєї нації; соціальна обумовленість поглядів на добро і зло, справедливість і несправедливість тощо). Успіх виховання національних переконань і національної свідомості залежить,

по суті, від того, у якому соціальному оточенні перебуває людини в тому віці, коли перед нею широко і глибоко відкривається світ людських взаємин, світ Батьківщини.

У 2015 році Міністерством освіти і науки України була розроблена «Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді». В даному документі чітко виписані принципи патріотичного виховання, зокрема [2]:

- *принцип національної спрямованості*, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

- *принцип самоактивності й саморегуляції* забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

- *принцип полікультурності* передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

- *принцип соціальної відповідності* зумовлює потребу узгодження змісту і методів патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес, і має на меті виховання в дітей і молоді готовності до захисту вітчизни та ефективного розв'язання життєвих проблем;

- *принцип історичної і соціальної пам'яті* спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;

- *принцип міжпоколінної наступності*, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні. [2].

Основними інститутами соціалізації і центрами національного виховання є сім'я і навчальний заклад.

Протягом віків сім'я як виразник безсмертності народу через наступність поколінь була основною ланкою суспільного життя в системі «особа-сім'я-суспільство». Вона була і залишається першою ланкою національного виховання, оскільки саме в родинній системі виховання кожний народ органічно продовжує себе у своїх дітях, неухильно генерує свій національний дух, характер, менталітет, традиційно-побутову культуру, рідну мову, спосіб життя.

Навчальний заклад за своєю сутністю теж має бути невіддільним від національного ґрунту, оскільки саме він покликаний формувати і берегти національну культуру, органічно поєднуючи й утверджувати загальнолюдські і національні цінності за допомогою цілеспрямованої організації педагогічної діяльності, яка допомагає студентам самовиразити, самоутвердити свою моральну сутність через самостійну діяльність.

Головна мета національного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнародних взаємин, формування у молоді, незалежно від національної приналежності, рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, фізичної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Мета виховання національної свідомості у молоді – прищепити, оживити і відродити в душі та генетичній пам'яті животворне коріння звичаїв нашого народу, донести до кожного студента (а через нього і в сім'ю та родину) розуміння того, що ми не просто українці, ми – нація, ми народ зі своєю багатовіковою історією, культурою, мовою, звичаями; викликати у студента потребу в усвідомленні себе як частинки своєї нації.

Психологічна схема формування смислових структур національної свідомості характеризується переходом від почуттєвого ступеня пізнання до абстрактного мислення, переходом від відображення навколишнього світу у формі відчуттів, сприйняття і уявлень до відображення його у поняттях. Таким чином, процес формування національної свідомості особистості найперше проходить крізь узагальнення спостережень, особистих вражень та переживань, вже сформованих, набутих знань, тобто на основі «первинного» матеріалу проходить становлення моральних уявлень і понять. Зокрема, спочатку людина отримує загальне смислове задоволення від прослуханого вірша, пісні, а вже потім усвідомлює красу національного фольклору. Ось чому тлумачення нових понять потребує попереднього накопичення у студентства особистих спостережень, фактів, наочно-чуттєвих образних уявлень. Формування національної свідомості у молоді ґрунтується саме на перетворенні цих накопичених уявлень у поняття.

Загалом, сам механізм формування національної свідомості у людини виглядає наступним чином. На основі особистої практики в індивіда здійснюється узагальнююча діяльність свідомості, переробка даних чуттєвого пізнання. Студент багато що у своєму досвіді порівнює, співставляє різні явища морального-духовного життя і поступово, відвертаючись від випадкового, другорядного, виділяє в цих явищах загальне, істотне, основне. Між уявленнями та поняттями немає чіткого бар'єру, навпаки, існує дуже тісний взаємозв'язок, постійний взаємоперехід. Уявлення, стаючи все більш узагальненими, набувають якості понять. Таким чином, формування найбільш широких та загальних понять передбачає конкретизацію їх в елементах, зокрема, це відбувається

на основі безпосереднього сприйняття етносфери, в кожному явищі якої широке поняття знаходить свій прояв і відображається свідомістю. Відбувається процес накопичення фактів, які сприяють побудові запасу образних уявлень. У подальшому чуттєвий рівень пізнання через сприйняття та уявлення закінчується формуванням національної самосвідомості.

Рушійною силою механізму формування національної самосвідомості є активізація та розвиток пізнавальної діяльності. А основою активізації є розвиток інтересів та формування мотиваційної діяльності, які можна здійснювати шляхом ознайомлення студентів з особливостями нації, до якої вони належать, привернення уваги до її позитивних рис, до вивчення особливостей її існування та діяльності, історичних успіхів та невдач, визначення місця нації серед інших народів та виховання уміння переборювати труднощі.

Зокрема, зі студентами спеціальності «Фізичне виховання» проводиться широкомасштабна краєзнавчо-туристична діяльність на теренах Рівненщини. Різновиди туристичних походів та екскурсійні тури вихідного дня розкривають перед студентами історію рідного краю: першодрук в Україні Пересопницької Євангелії, славнозвісну битву під Берестечком на Млинівщині, козацьку звитягу під замками міст Острога, Дубна, Корця, створення 14 жовтня 1942 року під м. Костоподем перших загонів Української Повстанської Армії тощо. Студенти не тільки відвідують історичні місця, але й проводять екологічні акції з прибирання засмічених територій, виорядковують і доглядають могили невідомих загиблих борців за вільну незалежну Україну у звитяжних змаганнях 1942-1952 років.

Студенти спеціальності «Фізичне виховання» є активними учасниками щорічних міських, регіональних та всеукраїнських патріотичних туристичних змагань, зокрема, «100 км за 24 години» – присвяченого Дню пам'яті голодомору в Україні», міжрегіонального туристичного походу «Доброволець», присвяченого пам'яті героїв УПА, обласний туристичний похід «Зірковий зліт» та всеукраїнський «Стежками героїв» в Карпатах – присвячених загиблим у боротьбі з фашистськими загарбниками, сходження на г. Говерлу до річниці Незалежності України тощо.

Одним із шляхів підвищення ефективності формування національної свідомості є встановлення більш тісних міжпредметних зв'язків, які за своєю освітньою і виховною функцією мають закономірний цілісний вплив на свідомість, почуття і діяльність людини. Ефект впливу міжпредметних зв'язків на формування національної свідомості здійснюється завдяки перебудові й вдосконаленню внутрішньої логічної структури методів і методичних прийомів навчання та виховання. Зокрема, для виховання у студентів національної самосвідомості доцільно використовувати адекватні методи та методичні прийоми, які відповідають конкретним умовам (віковим і психологічним особливостям студентів,

рівню їхніх знань, матеріальній базі університету тощо): розповіді, бесіди, відвідування виставок, музеїв, майстерень народних умільців; зустрічі з майстрами народної творчості; демонстрація образотворчого народного мистецтва, перегляд слайдів, відеофільмів та кінофільмів; читання літератури на історичну, біографічну (біографії видатних осіб нації, діячів культури, науки та мистецтва) та географічну тематику, українських легенд, дум, переказів; виготовлення альбомів та художніх монтажів, створення макетів та виробів з природного матеріалу; участь у народних обрядах, національних іграх, конкурсах, олімпіадах, розучування народних пісень, інсценування національних літературних творів, проведення спортивних змагань, спортивно-розважальних свят та спортивних вечорів.

Зокрема, зі студентами спеціальності «Фізичне виховання» традиційно вже 10 років поспіль проводяться спортивно-розважальні свята: «Свята Покрова» – свято проводиться 14 жовтня і присвячене вшануванню пам'яті бійців Української Повстанської Армії – борців за вільну незалежну Україну; «Козацькі забави» – 19 січня на Водохреща, центральним змаганням є козацькі сходження «Лава на лаву»; «А ну-мо, хлопці» – на День захисника Вітчизни; «А ну-мо, дівчата» – весняне спортивне свято Берегинь.

Проте, необхідно пам'ятати, що процес оволодіння науковою системою знань про свій народ, свою націю, її історію, культуру не повинен носити епізодичний характер, а має втілюватися у життя через інтеграцію в цілісну систему всіх дисциплін навчального плану.

Безсумнівно, не всі навчальні предмети мають однакові можливості для національного виховання, але ці можливості закладені у зміст будь-якого з них. Специфічні можливості одних дисциплін мають безпосередній вплив на процес патріотичного виховання завдяки великій емоційній насиченості ідей та фактів, що містяться у їх змісті, особливості ж інших предметів діють опосередковано. Завдання викладача полягає в тому, щоб розкрити перед свідомістю студентів кожний предмет як інформаційне джерело розумового розвитку крізь призму державницької національної ідеї. Проте варто пам'ятати, що виховання здійснюється не тільки на лекційних і практичних заняттях або в інший обмежений проміжок часу. Національне виховання – це постійний процес, який тим ефективніший, чим більше праці в нього вкладає викладач і весь колектив вищої школи в цілому. Виховує студента все: і заняття, і розвиток різнобічних інтересів поза парами, і засоби масової інформації, і взаємовідносини студентів у колективі та поза університетом, у сім'ї та в соціальному середовищі місця проживання тощо.

При аналізі результатів даного дослідження не можливо залишити поза увагою проблему національної української мови. Адже невід'ємною частиною національного виховання є рідна мова народу – безцінне духовне багатство, в якому народ живе, передає з покоління в покоління свою мудрість, славу, культуру, традиції. Мова сприймається не просто як засіб комунікації, не лише як знаряддя формування думок, а значно

індивідуальніше: як засіб вияву духовно-емоційної сфери людини. Спілкування рідною мовою веде до зростання національної свідомості студента, формує його гідність, високі моральні якості укрїнця.

Мова – це дім нації. Мова є засобом як утвердження, так і знищення ментальної автентичності нації, тому що вона є емоційним, вольовим та інтелектуальним виміром соціогенезу, вона уможливує унікальне пізнання буття. Тому любов до України, до свого народу, своєї нації неможлива без любові до рідного слова, оскільки рідна мова одна у людини, як і одна Батьківщина: «дві рідні мови – це так само безглуздо, якби ми намагалися уявити, що одну дитину народили дві матері» – підкреслював у своєму записнику всесвітньо відомий український педагог Василь Сухомлинський [7, с. 5].

Слово рідної української мови водночас виступає як суб'єкт і як засіб оволодіння знаннями, як основа впливу культури моральних почуттів, взаємин, вчинків на світогляд студентів. Саме тому у вихованні словом необхідно керуватися як принципом оптимальної побудови своєї мови у психологічному плані (тобто необхідна емоційна розвиненість викладача, його комунікативність, розкутість, що дає йому можливість доторкнутися до найвіддаленіших куточків серця студента словом), так і принципом зворотного зв'язку у спілкуванні (тобто вміння подивитися на світ очима студента)..

Особливий інтерес викликає і сприяє запам'ятовуванню матеріалу інформація на заняттях фітотерапії про рослини-обереги, рослини-символи (калина у лузі, тополі край дороги, верби над ставом, соняшник в городі, мальва за тином) – здавна найприкметніші ознаки українського села, які одухотворені найрізноманітнішими легендами, казками, оповідями.

Краса рідного краю, де в органічній єдності зливається образ, емоція, слово, стає джерелом любові до свого народу, своєї нації, України саме завдяки вдумливому спогляданню картин природи під час проходження двотижневого туристичного походу по Рівненщині та Карпатах, походів вихідного дня. У процесі навчання доцільно використовувати прогностичні функції народних прикмет («Вінця навколо Сонця – на дощ», «Зірки стрибають – на мороз», «Небо над лісом посиніло – буде тепло», «Дощ на Зелені свята – будуть великі достатки» і т.д.). Така інформація стимулює студентів уважніше придивлятися до навколишнього світу, формує у них своєрідне національне сприймання довкілля, усвідомлення реальної дійсності, виховує патріотичні почуття, а реальне відчуття краси в свою чергу пробуджує бережливе ставлення як до природи рідного краю, так і до праці сотень поколінь свого народу, які плекають свою землю і передають у спадок наступним поколінням своєї нації.

На заняттях з професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури акцентується увага на норми і правила здорового способу життя, виховується звичка щодо їх дотримання. Проте, виховною метою на цих заняттях повинна бути не тільки турбота про розвиток фізичних якостей і

збереження здоров'я життя як найвищої цінності, але й забезпечення гармонійного розвитку фізичного і духовного життя, підготовка студента до суспільно корисної праці і захисту свого народу, нації, Батьківщини від ворогів. У цьому аспекті особливої уваги заслуговує впровадження в кожне практичне заняття з фізичного виховання елементів національної культури – українських народних рухливих ігор, які за своїм змістом передбачають як розвиток сили, витривалості, спритності, взаємовиручки, кмітливості, спостережливості, тренування розуму тощо, так і прилучають до досвіду морального життя українського народу, дають можливість розвивати свою національну самобутність через сюжетність гри.

Під час проведення занять з іноземної мови доцільно теж здійснювати національне виховання, яке полягає у створенні уявлення у студентів про велику різноманітність укладів життя у світі, у навчанні неупередженого сприймання іншої культури крізь призму національної свідомості. За такого підходу іноземна мова виступає засобом цілісного сприймання світової культури, де через співставлення і знаходження спільного та різного по відношенню до рідного народу, його культури, мови, природи у студентів формується не тільки толерантне ставлення до мови і духовного світу іншого народу, але й усвідомлення самобутності української нації у світовій цивілізації, утверджується почуття національної гордості та самопошани.

Отже, формування національної свідомості у студентів у процесі навчальної діяльності має відбуватися таким чином, щоб між засвоєнням знань і моральним розвитком не було розриву. Успіх цього процесу залежатиме, з одного боку, від змісту навчальних програм та організації розумової праці на заняттях і в поза навчальний час, а з іншого – успіх залежатиме від духовного багатства самого викладача, його ерудиції, культури, прагнення і вміння пов'язувати будь-який навчальний матеріал із завданнями національного виховання з метою комплексного впливу на свідомість, почуття і поведінку студента.

Народжуючись, дитина застає у готовому вигляді і вбирає в себе відчуття своєї причетності до нації, які за певних обставин мають перерости в утвердження власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю, Україну. Ось чому сьогодні Українській державі потрібна така вища школа і така виховна робота в ній, яка б знищувала у свідомості студентів і їхніх батьків почуття меншовартості, а натомість виховувала б гордість за дідів та прадідів, які зберегли мову, звичаї і традиції своїх пращурів і генетично заклали в нас ту внутрішню силу, яка здатна відродити славу української нації.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Сила і ефективність патріотичного виховання визначається тим, наскільки глибоко ідея Батьківщини проникає в духовний світ студента в період його мужніння як людини і громадянина, наскільки глибоко він бачить світ і самого себе очима патріота. Діалектична єдність трьох компонентів патріотизму: знання – переживання – вчинки і визначає глибину цього

почуття. Квінтесенцією формування національної свідомості молоді в умовах вищого навчального закладу є органічне злиття сукупності виховних можливостей кожного окремого предмета та зусиль викладача з метою комплексного впливу на свідомість, почуття і поведінку студента.

Список використаних джерел:

1. Чи вважаєте Ви себе патріотом України? [Електрон. ресурс] // Центр Разумкова [веб-сайт] – Режим доступу: http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=399
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. – Назва з екрану [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://don.kievcity.gov.ua/content/nacionalnopatriotychne-vyhovannya-uchnivskoi-molodi.html>
3. Як Ви ставитеся до національного свята – Дня Незалежності України? [Електрон. ресурс] // Центр Разумкова [веб-сайт] – Режим доступу: http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=321
4. Ровесники незалежної України: думки, інтереси, громадянські позиції [Електрон. ресурс] // Фонд Демократичні ініціативи [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://dif.org.ua/ua/poll>
5. Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України / С. Рудницький. – Львів: Світ, 1994. – 413 с.
6. Романенко Ю. В. Соціалізація особи: метапрограмний та психотехнологічний аспекти / Романенко Ю. В. – К. : Вид-тво ДУМКТ, 2007. – 407 с.
7. Сухомлинська О. В. Із записника В. О. Сухомлинського / О. В. Сухомлинська // Початкова школа. – 1993. – №10.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED:

1. Chy vvazhaiete Vy sebe patriotom Ukrainy? [Do You Consider Yourself a Patriot of Ukraine?] [Elektron. resurs] // Tsentrazumkova [web-sait] – Rezhym dostupu: http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=399 (in Ukrainian)
2. Kontseptsiiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditei ta molodi [The Conception of national-patriotic education of children and youth]. – Nazva z ekranu [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu <http://don.kievcity.gov.ua/content/nacionalnopatriotychne-vyhovannya-uchnivskoi-molodi.html>. (in Ukrainian)
3. Yak vy stavytesia do natsionalnoho sviata – Dnia Nezalezhnosti Ukrainy? [What's Your attitude to the National Holiday – the Independence Day?] [Elektron. resurs] //Tsentrazumkova[web-sait] – Rezhym dostupu: http://www.uceps.org/ukr/poll.php?poll_id=321. (in Ukrainian)
4. Rovesnyky nezalezhnoi Ukrainy: dumky, interesy, hromadianski pozytsii [Peers of independent Ukraine: the views, interests, civil positions] [Elektron. resurs] // Fond Demokratychni initsiatyvy [web-sait] – Rezhym dostupu: <http://dif.org.ua/ua/poll>. (in Ukrainian)

5. Rudnytskyi S. Chomu my khochemo samostiinoi Ukrainy [Why do We Want Independent Ukraine]. – Lviv: Svit, 1994. – 413s. (in Ukrainian)
6. Romanenko Yu.V. Sotsializatsiia osoby: metaprogramnyi ta psykhotehnolohichniy aspekty [Socialization of the Personality: Metaprogram and Psihotehnologii Aspects] // Romanenko Yu.V. – K.: Vyd-tvo DUIKT, 2007. – 407 s. (in Ukrainian)
7. Sukhomlynska O.V. Iz zapysnyka V.O.Sukhomlynskoho [From the Totebook of V. A. Sukhomlinsky] // Pochatkova shkola. – 1993. – № 10. (in Ukrainian)

Аннотация. В статье отражена проблема патриотического воспитания студентов специальности «Физическое воспитание» в Ровенском государственном гуманитарном университете. Актуальность предопределена довольно низким уровнем патриотизма среди студенческой молодежи Украины. Поставленные задачи предусматривали проведение анализа смысловой нагрузки терминов «нация», «этнос», «ментальность», «духовность», «патриотизм»; определение механизма формирования национальной самосознательности у студентов; проведение анализа патриотического воспитания студентов РГГУ.

Сила и эффективность патриотического воспитания определяется тем, насколько глубоко идея Родины проникает в духовный мир студента в период его взросления как человека и как гражданина, насколько глубоко он видит мир и самого себя глазами патриота. Диалектическое единство трех компонентом патриотизма: знание – переживание – поступки определяет глубину этого чувства.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, студенческая молодежь, физическое воспитание.

Summary. The paper deals with the problems of patriotic education of students specialized in physical education in Rivne State University for Humanities. The actuality of the article is predefined by the low level of patriotism among the student youth in Ukraine. The tasks of the research provided for the analysis of semantic meaning of terms: “nation”, “etnos”, “mentality”, “spirituality”, “patriotism”; determination of the mechanism of formation of national self-consciousness in students; analyses of patriotic education of students in Rivne State University for Humanities.

Strength and effectiveness of patriotic education is determined by the depth of penetration of the idea of Motherland into the spiritual world of a student while he is growing up as a human being and a citizen; how profoundly he sees the world and himself through the eyes of a patriot. Dialectical unity of three components of patriotism: knowledge – feelings – actions defines the depth of that feeling.

Key words: patriotic education, student youth, physical education.

Стаття надійшла до редакції 02.05.2017

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ
Збірник наукових праць

Випуск 5

Упорядники:
проф. Петренко О.Б., доц. Ціпан Т.С.

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 25.05.2017 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 24,7. Замовлення №204/1. Наклад 300

I – 66 **Інноватика у вихованні** : зб. наук. пр. Вип. 5 / упоряд.
О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова,
Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2017. – 290 с.

УДК 37 : 005.591.6
ББК 74.200

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017

Віддруковано засобами оперативної поліграфії

УРМ-ПОЛІГРАФ

вул. Буковинська, 3, м. Рівне, 33000;

тел.: 0362-64-21-34